

УДК 73.05:712

Сич М. О.

*Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАНУ,
Мистецький коледж
художнього моделювання та дизайну*

ОСОБЛИВОСТІ ПАРКОВОЇ СКУЛЬПТУРИ ТА ПАРКІВ СКУЛЬПТУР: СВІТОВИЙ АСПЕКТ

Сич М. О. Особливості паркової скульптури та парків скульптур: світовий аспект. Парк скульптур розглядається як особливий ландшафтний об'єкт, а скульптура як визначальний композиційний елемент у парковому просторі. Метою статті є визначення характерних особливостей, які відрізняють цей тип парків від інших. Розкрито основні риси, які відрізняють сади скульптур від парків і сформульовано їх визначення. Подана авторська класифікація цих ландшафтних об'єктів за їх основними характеристиками. Особлива увага приділяється поліфункціональності парків скульптур та їх варіативності.

Ключові слова: скульптура, садово-паркове мистецтво, парк і сад скульптур.

Сыч М. А. Слово о парковой скульптуре и парках скульптур. Парк скульптур рассматривается как специфический ландшафтный объект, а скульптура как определяющий композиционный элемент в парковой среде. Цель статьи – определение характерных особенностей, отличающих этот тип парков, основных черт, которые отличают сады скульптур от парков. Сформулированы их определения, подана их авторская классификация согласно основным характеристикам. Особое внимание уделяется полифункциональности и разнообразию парков скульптур.

Ключевые слова: скульптура, садово-парковое искусство, сад и парк скульптур.

Sych M. Features of park sculpture and sculpture parks: world aspect. Such a specific landscape object as a sculpture park and sculpture as a defining composition element in park space are considered. The purpose is to determine main features that distinguishing this kind of park, to investigate the distinctive features of sculpture parks and sculpture gardens. The author's classification by their main characteristics and their definitions is also given. Special attention is paid to their diversity and the polyfunctionality of the park sculpture.

Key-words: sculpture, landscape art, sculpture garden, park.

Постановка проблеми. На сьогодні концепція гармонії людини, мистецтва і природи, винайдена ще в античності, майже втрачена для сучасних людей. Природа практично повністю була вигіснена з наших міст, за виключенням деяких ділянок, організованих людиною, але створених природою – парків.

Майже не можливо знайти парк, в структуру якого хоча б частково не були включені скульптурні елементи. Їх значення полягає не лише у підкресленні характеру пейзажу, наданні йому масштабності, внесенні кольорового контрасту, але насамперед у створенні унікального паркового ландшафту.

Принцип поєднання паркового простору із творами монументального мистецтва якнайкраще втілюється у концепції парку скульптур. Адже для людини час, проведений на лоні природи, поруч із творами мистецтва, дозволяє підвищити свій культурний рівень та розвивати естетичне сприйняття.

Тема скульптурних парків не знайшла широкого розповсюдження у вітчизняних теоретичних дослідженнях, але такі зарубіжні автори як Елісон Стейс, Глен Харпер та інші звернули увагу на цей цікавий напрям у садово-парковому мистецтві. У книзі Елісон Стейс «Sculpture Parks and Trails of England» («Скульптурні парки та стежки Англії») присвячена найвідомішим паркам Англії, в яких головна роль відведена скульптурі. Сама авторка визнає значний потенціал цього напрямку ландшафтно-скульптурного мистецтва. Великобританія завжди посідала провідне місце у садово-парковому мистецтві серед інших країн Європи, тому і скульптурних парків на її території досить багато. Більшість з них експонують твори сучасної скульптури, зокрема Йоркширський скульптурний парк.

Глен Харпер у книзі «Landscapes for Art: Contemporary Sculpture Parks» («Пейзажі(ландшафти) для мистецтва: сучасні парки скульптур»), написаній у співавторстві із Т. Мойер, розглядає більш ширше коло ландшафтних об'єктів, пов'язаних з експонуванням скульптури. Окрім цих авторів тему розглядають також Francesca Cigola, Amy Dempsey та інші. На жаль, книги цих авторів не перекладені українською чи російською мовою і не зустрічаються у вільному продажу на території України.

Метою статті є виявлення переваг та відмінностей парку скульптур від інших ландшафтних об'єктів, проаналізувати існуючі зразки парків скульптур і виявити тенденцію до синтезу мистецтв задля створення гармонійного результату.

Специфічний напрям у садово-парковому мистецтві – парк скульптур – підкреслює значення художніх творів для культурного розвитку суспільства, адже дає можливість найбільш близького ознайомлення із ними. Починаючи з минулого сторіччя цей вид ландшафтних об'єктів став популярним по всьому світу. Своєю актуальністю парки скульптур завдячують поліфункціональності, адже поєднують у собі принаймні рекреаційну і експозиційну функції.

Зазвичай поєднання різних видів мистецтв у ландшафтному об'єкті є найбільш прийнятною практикою для створення виразного образу. У цьому ви-

Надійшла до редакції 07.10.2013

падку скульптурні об'єкти мають форму, пов'язану із функціональним наповненням. Такі об'єкти створені українськими дизайнерами у KyivFashionPark. Лави для сидіння набувають статусу сучасної скульптури на території Пейзажної алеї у Києві.

Поліфункціональність сучасної скульптури також може бути продемонстрована у роботах шведської мисткині Моніки Гора (Monica Gora). Її просторові композиції є не лише прикладами сучасної ландшафтної скульптури, що включає також функцію освітлення, але й демонструє взаємодію глядача і скульптури на відкритому просторі.

Зусіх видів мистецтва скульптура найвибагливіша до умов у які її поміщають, але цей тісний зв'язок із оточенням допомагає підкреслити мистецьку цінність твору.

Починаючи з ХХ століття межі між архітектурою та скульптурою починають зникати. Сучасний міський парк часто вступає у такі відносини з архітектурним середовищем, що деякі архітектурні форми стають скульптурним доповненням паркового простору. Таким є сучасний міський парк у Китаї, в одному з районів Шанхая, який зветься Зобон. Він часто згадуються як скульптурний парк, але скульптурами у ньому радше виступають архітектурні форми, які формують простір. Надзвичайна функціональність цього парку є вдалим поєднанням архітектури, скульптури та природи.

Досить часто парк чи сад скульптур може бути включений в структуру великого паркового комплексу. Переважно великі традиційні ландшафтні ансамблі можуть мати парк скульптур на своїй території у спеціальній виставковій зоні. З цієї точки зору Йоркширський парк є винятком. У цьому парку скульптур також наявна експозиційна зона, у якій є можливість демонструвати твори різних сучасних авторів на тимчасових виставках.

Слід зазначити, що у пресі, особливо Інтернет ресурсах досить часто називають парками скульптур експозиції на відкритому просторі, інколи сформовані спонтанно, або ті, що залишилися після скульптурних пленерів, чи скульптурні колекції музеїв, розташовані на прилеглий території або ті, що знаходяться поблизу майстерні скульптора.

Така тенденція у ландшафтному мистецтві як парк скульптур набула широкого розповсюдження на території Росії. Окрім московських та петербурзьких об'єктів, є такі приклади як парк скульптур на набережній Онежського озера у Петрозаводську, який включає сучасні твори мистецтва подаровані містами-побратимами. Ще одним прикладом є проект саду скульптур в Тольятті, присвячений творам Антуана де Сент-Екзюпері, який ще не втілено у життя.

У кількох пострадянських країнах існує успішний досвід використання радянської скульптури, яку спершу хотіли пустити на переплавку. Організація таких скульптурних парків була компромісом, що дозволяв задовольнити інтереси і тих громадян, яким не подобалася присутність цих монументів на вулицях і тих, хто досі живе ідеалами тієї епохи.

Розглядаючи скульптурні парки, які були створені з використанням демонтованих монументів радянської доби, слід згадати кілька з них. Особливо вирізняється Грутас парк у Литві. Радянська тема прочитується не лише в скульптурних творах, але й у меню та оформленні паркового ресторану. Фігури колишніх лідерів розташовані таким чином, що здається, ніби вони прогулюються на лоні природи. Іншим цікавим прикладом втілення цієї теми є парк у Будапешті. Парк Мементо також організований за участі демонтованих скульптур радянської доби.

Говорячи про відношення між скульптурною формою і парковим простором на прикладі міста Києва, слід відмітити спроби створити такі ландшафтні об'єкти, у яких провідна роль відводиться скульптурі, а також реорганізації існуючих парків. Останнім часом в Україні відроджується інтерес до паркової скульптури. Але, варто відмітити, що в Україні такий специфічний об'єкт як парк скульптур знаходиться на стадії розвитку і не має власних традицій.

Досить успішною спробою створити такий об'єкт є парк Трипільської культури, розташований на території Міжрегіональної академії управління персоналом (МАУП) у Києві. Оскільки він розташований на невеликій площі і знаходиться та прилеглий до установи території, то його скоріше слід назвати садом скульптур.

Парк присвячений Шота Руставелі у Києві теж можна назвати парком скульптур, хоча це досить перебільшено для невеликого скверу. Але для його створення було використано найбільш цілісний та професійний підхід. Скульптури розташовані по периметру, а в центрі парку розташовано стелу з рельєфним зображенням Шота Руставелі. Вирішення освітлення також є цікавим: вдень видно лише рельєф, але вночі на стелі через спеціальний проєктор відтворюється зображення фрески з монастиря Хреста в Єрусалимі, а скульптури підсвічуються ліхтарями.

KyivFashionPark на Пейзажній алеї теж можна назвати прикладом вітчизняного парку скульптур, адже там розташовані скульптурні лави та інші арт об'єкти.

У світовій практиці садово-паркового мистецтва відомі деякі унікальні приклади таких ландшафтних об'єктів. Окремим типом скульптурних парків є підводний парк в Гренаді (Західна Індія). Створення такого особливого об'єкту ілюструє взаємозв'язок між сучасним мистецтвом і навколишнім середовищем. Окрім цього, проєкт мав за мету показати необхідність дбайливого ставлення до підводного світу і контролю за його станом. Статуї на дні моря не лише є творами мистецтва, а також виступають у ролі штучних рифів, тобто сама природа завершить їх. Згодом скульптурні твори вкриються коралами і змінять свою форму. Побачити ці твори можна не лише дайверам, але й на човні із прозорим дном, адже вони розташовані на глибині 4-6 м. Творець цього підводного дива – Джейсон Тейлор.

Щоб визначити характерні риси ландшафтного мистецтва, тісно пов'язаного із експонуванням скульптури, слід звернутися до існуючих сьогодні зразків.

Найбільша група парків експонує на своїй території роботи одного або групи авторів, які відносяться до різних періодів та інколи різних стилів. Такі парки можуть бути створені за життя автора ним самим (найкращий варіант), або після його смерті, зазвичай на території музеїв. Прикладами авторських парків можуть служити сад скульптур Бруно Торфса (Мерісвілл, Австралія), парк Вігеланда (Осло, Норвегія), сад скульптур Карла Міллеса (Стокгольм, Швеція).

Парк Вігеланда – один з найбільших у Європі. Окрім авторства, скульптури об'єднують і спільною темою. Центральне місце посідає людина та її життя – від народження до смерті. Він займає площу в 30 га і включає в себе 227 статуй, виконаних у бронзі, граніті і кованому залізі. Парк, створений видатним норвезьким скульптором, відображає життя від його зародження до згасання. Скульптурні роботи втілюють увесь широкий спектр почуттів, а доповненням до загальної картини є і самі відвідувачі. Вони виступають живими акторами на фоні кам'яних. Порівняти парк Вігеланда можна із парком у Хайфі. Він менший за розміром ніж парк в Осло, але також присвячений людському життю. Твори у парку також належать одному автору, але це один з небагатьох парків скульптур, автор якого жінка. Статуї для нього створені Урсулою Малбін, яка подарувала їх місту. Він розташований у живописній місцевості, з якої відкривається прекрасний краєвид на затоку і визначні пам'ятки Хайфи.

На околиці Стокгольму знаходяться скульптури Карла Міллеса, які володіють непритаманною скульптурі рисою – невагомістю. Важко уявити, що вони створені з металу, адже його роботи настільки легкі та окрилені. Вони представлені в одному з найперших парків скульптур у Європі – Міллесгардені. Твори цього автора відрізняються особливою естетикою, елегантними силуетами, деякою видовженістю та зміщенням пропорцій, що надає їм враження надзвичайної легкості. Кожна скульптура розташована на окремому видовженому п'єдесталі, і вони, здається, балансують на жердині.

Розглядаючи сади та парки скульптур, неможливо не згадати сад скульптур Бруно Торфса в Австралії. Він розташований у невеликому містечку Мерісвілл. Цей твір садово-паркового мистецтва нагадує природний ландшафтний парк, де нібито недоторкана природа поєднується зі скульптурою. І не лише вдале розташування видових точок, і вибір сюжету скульптурних творів, а й сама скульптура, виконана у душі оточуючої середовища, створює враження того, що її автором була сама природа.

Інша група садів та парків може бути об'єднана за ознакою матеріалу, з якого виконані скульптурні твори. Наприклад, природний парк EDINPOLKU – парк металевої скульптури у Фінляндії, а також сад скульптур Бруно Торфса, де представлені глиняні твори цього майстра.

Група скульптурних парків може бути виділена за стилем представлених у ньому робіт. Наприклад, відомий літній сад у Петербурзі, де скульптури за своїх характером повторюють античні форми, або є копіями

античних зразків або сад скульптур Лілі та Роя Куллен у Хьюстоні, присвячений сучасній скульптурі.

Цей сад скульптур створений відомим архітектором, скульптором і дизайнером Ісаму Ногучі, у ньому представлено 25 робіт різних авторів, виконаних у різних техніках і матеріалах. Цей сад є загальнодоступним і безкоштовним. Він розташований у центрі Хьюстона і займає невелику територію, але відокремлений від міського середовища високою стіною.

Інший варіант парку сучасної скульптури розташований у Кельні поблизу Рейну. Він створений у 1997 році. У ньому представлені роботи скульпторів із різних країн. Вони знайомлять відвідувача із різними напрямками у сучасному мистецтві.

Ще один парк сучасної скульптури розташований у Японії на острові Хокайдо в місті Саппоро. Цей парк насправді є цілим комплексом, який окрім парку скульптур об'єднує також мистецькі студії та майстерні. У його експозиції представлено більш ніж 70 робіт японських та зарубіжних авторів.

Іншим варіантом є вибір теми, на якій базується організація парку чи саду і самі скульптури. Прикладом може служити парк на острові Веду у Південній Кореї, який присвячено європейській культурі. У ньому представлені «переспіви» знаменитих шедеврів європейського мистецтва і твори присвячені темі європейської культури. Поляна казок у Ялті також може бути прикладом тематичного парку скульптур, адже там містяться скульптурні образи, які втілюють казкових персонажів.

Перше, що потрапляє у поле зору при дослідженні ландшафтних об'єктів, пов'язаних із експонуванням скульптури, це різниця між поняттями сад і парк скульптур. Різницю можна виявити розглядаючи міжнародний досвід, і вона, загалом, заснована на розмірі території. Зазвичай, об'єкти, які називають садами скульптур є меншими, ніж парки або вони можуть являти собою одну із зон у структурі паркового комплексу. Також вони можуть бути розташовані на території певних установ, наприклад музеїв. У інших випадках різниця у назві є досить умовною і загалом не співвідноситься із значимістю цих категорій у садово-парковому мистецтві.

Отже, можна визначити, що сад скульптур – це окремий ландшафтний об'єкт, невеликий за розміром, або об'єкт, створений на території певної установи, або включений у загальну структуру паркового комплексу, і створений із використанням скульптури як головного елемента у його композиції.

Парк скульптур – це ландшафтний об'єкт, загальний задум, планувальне рішення і художній образ якого засновані на скульптурі як головному елементу у його композиції. А визначальною різницею між парком скульптур і парком зі скульптурами є те, що при вилученні скульптур зі звичайного парку, він звісно втратить частину своєї виразності, але залишиться досить цілісним, а, якщо забрати статуї зі скульптурного парку, то він втратить свій головний елемент і не зможе існувати.

Три характерні риси у формуванні парку відповідають його статусу як скульптурного:

- дотримання ідейного задуму (ландшафтний об'єкт планується як скульптурний парк, а не виникає як спонтанна експозиція);
- відповідність ландшафтної композиції стилістичним рисам, образам і тематиці скульптур (організація ландшафту має підкреслювати і виявляти пластичні якості скульптур і навпаки);
- скульптури у парковому просторі мають бути об'єднані за стилістичними рисами або приналежністю до певної епохи (вони не мають бути розрізнені як музейні зібрання).

Звичайно, можуть бути виключення, тому більшість парків та садів скульптур мають додаткові об'єднуючі риси, які дозволяють забезпечити цілісність художнього образу. Такими рисами є:

- авторство (скульптурні твори у парку можуть належати одному авторові чи творчому об'єднанню авторів);
- матеріал (всі скульптури у парку можуть бути виконані з одного матеріалу);
- тема (певна тема може бути основою для вирішення як загальної паркової композиції, так і для скульптурних творів).

Парки також можна розділити за характером рельєфу:

- розташовані на контрастному рельєфі (пагорби чи гірський рельєф);
- розташовані на рівнинному рельєфі.

Парк створений на рівнинній місцевості має включати у свою композицію вільне перетікання простору із використанням спокійних, нюансних перспектив. І навпаки, використовуючи контрастну за рельєфом місцевість, слід залучати об'єкти з яскраво вираженою домінантною складовою [2, р 265].

Висновок. У ході дослідження поняття «парк скульптур» було визначено відмінності між садом і парком скульптур. Визначено основні риси, притаманні цим ландшафтним об'єктам, а також додаткові риси, які забезпечують цілісність художнього образу: авторство, матеріал, тема.

Підсумовуючи, можна сказати, що найбільш виразні приклади сучасних скульптурних садів та парків поєднують у собі майже всі перераховані вище риси, створюючи як змістовно так і композиційно цілісну картину.

Очевидно, що для більшої виразності скульптурного парку необхідно, щоб при його створенні була задіяна певна «режисура», оскільки кожен елемент має грати свою роль у загальній структурі для реалізації ідейного задуму.

Майже у кожній точці земної кулі можна знайти приклади такого типу парків. У кожній країні, створені у різні періоди, вони відображають характер мистецтва свого часу та філософію художника. Завдяки цим рисам вони не перестають дивувати своєю оригінальністю та унікальністю.

Подальший напрямок дослідження автора передбачає аналіз взаємозв'язку скульптурної форми та паркового простору у різні історичні періоди

у європейському мистецтві, виявлення особливостей розміщення скульптурних об'єктів у вітчизняних парках починаючи з XVIII ст.

Список використаних джерел:

1. Бельская Т. Скульптура и природа [Текст] // Декоративное искусство СССР, 1973. – №5. – С. 22-31.
2. Щурова В. А. Структурні, функціональні, естетичні та моральні основи природного і штучного ландшафту [Текст] // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К., 2006. – Вип.16 – С. 263-267.
3. Gora Monika. Light Volumes: Art and Landscape of Monika Gora [Текст] / – Sweden: Birkhauser, 2012. – 215p. – ISBN13: 9783034607575
4. Krauel Jacobo. Urban Spaces : New City Parks [Текст] / Jacobo Krauel. – Barcelona, 2008. – 300p. – ISBN 978-84-96969-32-2
5. Пальчикова А. П. История музея [Электронный ресурс] / Музей Поляна Сказок.- Режим доступа: www.polyana-skazok.org.ua
6. Полякова Ю. Zobon City Sculpture Garden [Электронный ресурс] / Благоустройство и ландшафтный дизайн Сада скульптур в Китае/Юлия Полякова. – Режим доступа: www.gardener.ru
7. Первый в мире подводный парк в Гренаде [Электронный ресурс] // Мир / Газета по-Киевски. – Изд. ПрессЦентр. – 16.06.08. – Режим доступа: <http://mycityua.com./news/world/2008/06/16/105108.html>
8. Sculpture Gardens. Gardens and Playgrounds [Электронный ресурс] //Life and Work //The Noguchi Museum. – Режим доступа: http://www.noguchi.org/sculpture_gardens.html
9. Sculpture Garden [Электронный ресурс] /Bruno's Art & Sculpture Garden. – Режим доступа: <http://www.brunosart.com>
10. Soviet sculpture exposition [Электронный ресурс] / Gruto Parkas. – Режим доступа : <http://www.grutoparkas.lt/ekspozicija-en.htm>
11. Köln Skulptur [Электронный ресурс] /Skulpturen Park Köln. – Режим доступа : <http://www.skulpturenparkkoeln.de>
12. The Vigeland Park [Электронный ресурс] / Vigeland museet og parken. – Режим доступа : <http://www.vigeland.museum.no/en/vigeland-park>